

Podnět
Výboru pro práva dítěte
Rady vlády pro lidská práva
ze dne 15. ledna 2020
k úpravě podmínek pro poskytování pobytových služeb ohroženým dětem, zejména služeb rané péče v kolektivní formě

Výbor pro práva dítěte navrhuje, aby Rada vlády pro lidská práva projednala a schválila tento podnět týkající se omezení možnosti rané péče o ohrožené děti v zařízeních kolektivní péče:

1. Rada vlády pro lidská práva doporučuje vládě, aby uložila ministru zdravotnictví, ministru školství, mládeže a tělovýchovy a ministryni práce a sociálních věcí:
 - a) přijmout zásadní legislativní omezení možnosti umísťovat děti do 7 let věku do zařízení kolektivní péče a stanovit podmínky, kdy by taková forma péče byla výjimečně přípustná po dočasnou dobu,
 - b) legislativně ukotvit a technicky zajistit postupné snižování kapacity jednotlivých typů zařízení služeb pobytové péče o ohrožené děti,
 - c) přijmout vizi rozvoje služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny za účelem jejich územní dostupnosti pro uživatele a diverzifikace poskytovaných služeb podle potřeb jednotlivých skupin dětí podle příčin jejich ohrožení, včetně koncepce udržitelného financování rozvoje těchto služeb, a
 - d) předložit návrh legislativního a technického provedení sjednocení služeb povahy sociální prevence a sociální péče včetně sociálně zdravotních, určených pro ohrožené děti a jejich rodiny, a návrh jeho časového rámce,

2. Dále Rada doporučuje vládě, aby se zavedení věkové hranice, pod kterou nebude možné umísťovat děti do ústavní péče, provedlo postupně, a to například tímto způsobem: v průběhu jednoho roku od platnosti novely uplatňování neumisťování do ústavní péče pro děti do jednoho rok věku, v průběhu dalších dvou let pro děti ve věku do tří let a v průběhu dalších tří let pro děti ve věku do sedmi let.

Odůvodnění:

Předkládaná opatření považuje Rada vlády pro lidská práva za naprosto nezbytný první krok vedoucí k odstranění alespoň některých nedostatků českého systému péče o ohrožené děti a posílení péče o dotčené děti v jejich nejlepším zájmu.

Mezi odborníky panuje dlouhodobě jednotná shoda, že pobyt v kolektivních pobytových zařízeních neumožňující individuální péči a vytvoření vztahu k výlučné pečující osobě, jakkoli krátký, je pro děti nevhodný. Ukazuje se nicméně, že současná právní úprava v praxi stále umožňuje nepřiměřené odebrání dětí z péče biologických rodičů. Je nadto prokázáno, že naprostá většina dětí, které jsou do ústavní péče umísťovány, by z rodiny být odebrány nemusely, byly-li by rodině včas poskytnuty podpůrné služby.

Od umístování dětí do ústavní péče se po celém světě upouští a Česká republika je za institucionalizaci nejmenších dětí konstantně kritizována mezinárodními i národními institucemi. Předchozí pokusy o zavedení věkové hranice, pod kterou nebude možné umístovat děti do ústavní péče, však selhaly. Předmětná doporučení jsou však v souladu s programovým prohlášením současné vlády, které se hlásí k podpoře rodin, prosazování rozvoje dostupného bydlení a veřejných služeb pro rodiny s dětmi a v krajních případech i náhradní péči s důrazem na individuální péči o děti v rodinném prostředí. Na deinstitutionalizaci péče a přechodu k péči komunitní je postaven také Národní akční plán pro duševní zdraví Ministerstva zdravotnictví.

Kromě pozitivního dopadu na děti nelze nezmínit i nižší finanční náročnost finálního řešení. Ač bude potřeba úvodní investice na nastartování přerozdělení finančních prostředků z pobytových služeb do služeb rodinného typu, péče v rodině a sociální služby nejenže jsou samy o sobě levnější, ale také předchází dalším, podstatně vyšším výdajům. Mezi ty se mohou v důsledku nevytvořených či zanedbaných vztahových vazeb anebo absence individuální péče a přípravy na samostatný život v dospělosti řadit sociální vyloučení, nezapojení se do pracovního procesu, kriminalita, násilí apod.

Navrhovaná opatření tak musí být současně doplněna podporou a navyšování kapacit podpůrných sociálních služeb. V první řadě by se přitom mělo jednat o podporu biologických rodin tak, aby děti nemusely být odebírány, a až následně o podporu náhradní péče. Konkrétně by pak mělo být zajištěno zejména dostupné bydlení pro rodiny s dětmi a dostupné terénní a odlehčovací (respitní) služby, služby dětského stacionáře a dětská paliativní péče v rodinném prostředí.

V neposlední řadě je stav absence dlouhodobé vize transformace a rozvoje služeb pro ohrožené děti spolu s ohledem na nedostatečné financování a investice v této oblasti včetně investic dlouhodobých v rozporu s principy dobré veřejné správy a legitimních očekávání všech dotčených subjektů. Proto Rada vlády pro lidská práva požaduje předložení dlouhodobé koncepce, jejíž úspěšnost bude pravidelně vyhodnocována.

Bod 2 podnětu je poté doporučením realizace požadavku stanoveného v bodě 1 písmeno a). Stanovení věkové hranice sedmi let, pod kterou nebudou děti umístovány do ústavní péče, by pro systém péče o ohrožené děti mohlo představovat výraznou změnu, která by měla být provedena se zvláštní pozorností a citlivostí ke specifikům této problematiky. Rada si uvědomuje náročnost této změny a navrhuje proto postupné zavádění věkové hranice, avšak nejvýše s rozložením úkolů do šesti let od platnosti daného zákona či novely zákona stávajícího. Proces by byl rozdělen do tří fází, kdy v první fázi v průběhu jednoho roku od platnosti zákona by bylo uplatňováno neumístování dětí do ústavní péče pro děti do jednoho roku věku, následně v druhé fázi v průběhu dalších dvou let pro děti do tří let věku a ve třetí fázi v průběhu dalších tří let pro děti ve věku do sedmi let.